
V.

ROD –
– ŠIFRA ZA
HOMOSEKSU-
ALNOST

Napetosti između Svete Stolice i Ujedinjenih naroda zbog pojma rod postojale su i prije početka Konferencije u Pekingu. Prema talijanskom listu *La Repubblica*, Vatikanom je kružila interna dokumentacija u kojoj su bili popisani svi opasni interventi u odnosu na pojam rod koji su uzeli maha u Sjedinjenim Državama. U dokumentaciju su bili uvršteni: članak Anne Fausto-Sterling u kojemu ona razlikuje pet ili čak više spolova: hermafroditi, muški pseudohermafroditi, ženski pseudohermafroditi, muškarci i žene; odlomci iz eseja *Re-imagining Gender* u kojima se zastupa mišljenje da su majčinstvo i heteroseksualnost isključivo političke institucije; stajališta feminističkih „veteranki“ da sve žene treba obavijestiti da je heteroseksualna penetracija oskvrnjuće, unatoč bilo kojem subjektivnom suprotnom iskustvu. Ti su dokumenti, piše list, uznemirili Vatikan i potaknuli sumnju da je riječ *rod* šifra preko koje se u dokumente Konferencije mogu infiltrirati sadržaji neprihvatljivi za katoličko učenje. Zabrinutost Vatikana izazivalo je i djelovanje lezbijskih skupina u nevladinim udrugama prijavljenih za sudjelovanje na Konferenciji i njihova izjava da bi 10 posto žena prisutnih u delegacijama nevladinih udruga mogle biti lezbijke. *La Repubblica* izvješćuje o mobilizaciji vjerskih udruga kao što je *Pro-Familia* i predviđa da će se oko pojma rod na Konferenciji „voditi bitka“.¹⁷¹

To potvrđuje i katolička autorica Dale O’Leary u knjizi *Gender Agenda*.¹⁷² Dale O’Leary je važna jer je njezin tekst *Gender: The Deconstruction of women*, prema mišlje-

171 Usp. Marco POLITI, La Chiesa si prepara alla Guerra dei 5 Sessi, u: *La Repubblica*, 20. maggio 1995, pag. 11., na: <http://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1995/05/20/la-chiesa-si-prepara-alla-guerra-dei.html> (22. 10. 2010.).

172 Dale O’Leary, *The Gender Agenda*. Na omotu knjige Dale O’Leary je predstavljena kao nezavisna novinarka, radijska voditeljica, predavačica na javnim skupovima koja piše o temama vezanim uz feministički pokret.

nju Sally Baden i Anne Marie Goetz, odigrao važnu ulogu na konferenciji u Pekingu i jer odražava način na koji konzervativci politiziraju rod u reakciji na feminizam.¹⁷³ Isto se može reći i za knjigu *Gender Agenda*, koja k tome opisuje kako su protivnici rodnog koncepta doživljavali pripremu konferencije u Pekingu kao i održavanje same konferencije. Na temelju te knjige moguće je izdvojiti nekoliko čimbenika koji su pogodovali poimanju da postoji tajni plan čija je šifra rod a cilj promicanje homoseksualnosti. Te bi se čimbenike moglo svesti na tri međusobno povezana pojma: jezik, znanje i moć, ali i na svjetonazorska opredjeljenja.

Prema O'Leary nakon konferencije u Kairu nastale su dvije koalicije između kojih su postoje ideološke razlike i koje su bile u „kulturnom ratu“. Jedna je promovirala *rodnu agendu*, a druga joj se opirala. Koaliciji koja zagovara rodnu perspektivu O'Leary dodjeljuje naziv rodne feministkinje (gender feminists). Delegate druge koalicije najčešće naziva „delegati za obitelj“.¹⁷⁴ Prema njezinom svjedočanstvu, delegati za obitelj nisu bili upoznati sa teorijskim raspravama o *rodu*. Zbunjenost i zabrinutost izazivali su pojmovi: *gender, mainstreaming the gender perspective, gender analysis, gender aspects, gender concept, gender sensitivity i gender roles*. Većina delegata pretpostavljala je da je gender samo pristojnija riječi za sex.¹⁷⁵ Delegati koji nisu znali engleski posezali su za rječnicima, koji većinom nisu sadržavali nova značenja riječi. Predstavnica Hondurasa optužila je zbog toga vodstvo Konferencije za „manipulirani eufemizam“ i korištenje riječi za koje jedino oni imaju rječnik. Izrazila je sumnju da postoji neki „skriveni program“ koji se tim postupkom želi progurati.¹⁷⁶

173 Usp. Sally BADEN – Anne Marie GOETZ, Who needs [sex] when you can have [gender]? Conflicting discourses on gender at Beijing, u: *Feminist Review*, (1997.) 56, 13, na: [http://www.heron.dmu.ac.uk/2009-09-01/0141-7789_56_Summer\(3-25\)50730.pdf](http://www.heron.dmu.ac.uk/2009-09-01/0141-7789_56_Summer(3-25)50730.pdf) (12. 12. 2010.). O utjecaju koji preko eseja *Gender: The Deconstruction of women* Dale O'Leary ima na crkveno učiteljstvo bit će više riječi u poglavlju 6.4. u ovoj knjizi.

174 Pri imenovanju delegata koalicije koja se protivi pojmu gender, O'Leary najprije nabroja nazive koje joj prišivaju protivnici: *desni, fundamentalisti, religiozno desni, desničarski ekstremisti*. O'Leary ih naziva: *branitelji obitelji (profamily advocates), feministkinje za život (prolife feminists), delegati za obitelj (profamily delegates), delegati iz nacija za život (delegates from profamily nations)*. Delegate u toj koaliciji nije vezivala religijska pripadnost nego privrženost obitelji i vjera u ljudsku prirodu (usp. Dale O'LEARY, *The Gender Agenda*, 22, 24, 187). U nastavku ću za te delegate rabiti naziv *delegati za obitelj*, koji najčešće rabi i Dale O'Leary.

175 Usp. *isto*, 85.

176 Usp. *isto*, 78. 165. Problem prijevoda istaknut je i u letku *We Do Not Consent*, kojim je Koalicija za žene i obitelj pozivala delegacije da na završnoj sjednici izraze suzdržanost u odnosu na *Platformu za djelovanje*. U letku

Nepovjerenje delegata izazvali su i netočni prijevodi. Primjerice, u nacrtu *Platforme za djelovanje* na španjolskome jeziku, koji su delegati dobili na regionalnoj konferenciji i forumu NGO-a za Latinsku Ameriku u Mar del Plata (Argentina), riječ rod nije prevedena španjolskom istoznačnicom *genero* nego sa *spol* (sex) i zbog toga nije izazvala pozornost delegata.¹⁷⁷ Na samoj konferenciji u Pekingu, u kontaktnoj skupini koja je trebala raspravljati o svim neriješenim pitanjima, nije bio osiguran prijevod što je u nepovoljan položaj stavljalo delegate koji su dolazili iz Latinske Amerike, Afrike francuskoga govornoga područja i muslimanskih zemalja a koji su se protivili uporabi riječi rod. Njihovi su se prosvjedi zbog neosiguranoga prijevoda ignorirali¹⁷⁸ što je poticalo sumnju da se i time želi osigurati usvajanje njima neprihvatljivih sadržaja.

Dale O'Leary bilježi da delegati za obitelj zbog brojnih sastanaka i skupova koji su prethodili pekinškoj konferenciji nisu uspjeli proučiti sva važna pitanja¹⁷⁹ i da su na početku konferencije bili još uvijek „blaženo neobaviješteniji“ prema ideološkim feminističkim teorijama.¹⁸⁰ Njihovu pozornost pojam rod privukao je tek nakon zauzimanja Belle Abzug da se taj pojam uvrsti u *Platformu za djelovanje* kao i glasine da je ona autorica *Platforme za djelovanje*. Hvalila se navodno kako će konferencija u Pekingu biti „njezina“ konferencija.¹⁸¹ Kad se uzme u obzir da je među konzervativnim delegatima slovila za zagovornicu prava na pobačaj, razumljivo je njihovo nepovjerenje prema konceptima koje ne poznaju a Abzug ih zagovara ili čak svim silama nastoji progurati.¹⁸² Nije pomoglo ni njezino tumačenje da se pojam rod odnosi na žene i muškarce, dakle, da ga se ima shvaćati u heteroseksualnom kontekstu.¹⁸³

je, između ostaloga, pisalo: „Mi građani razvijenih zemalja (...) stidimo se načina na koji naše zemlje podupiru proces iznudenog 'konsenzusa' uskraćivanjem prijevoda, ignoriranjem delegata malih nacija, ograđujući delegate koji su se bunili.“ *Isto*, 204.

177 Usp. *isto*, 68-70.

178 Usp. *isto*, 188.

179 Konačni nacrt *Platforme za djelovanje* delegati su dobili pred sam početak konferencije u Pekingu i on se uvelike razlikovao od teksta koji su delegati detaljno proučili. Usp. *isto*, 78.

180 Usp. *isto*, 87.

181 Usp. *isto*, 44-45, 86-88.

182 Dale O'Leary cijelo jedno poglavlje (*The World According to Bella*) u knjizi posvećuje Belli Abzug i kritizira njezino djelovanje. Osim toga, O'Leary često i iscrpno opisuje djelovanje, financijsku moć i utjecaj koji je u Ujedinjenim narodima imala *Women's Environment and Development Organization* kojoj je Bella Abzug na čelu a koja se zalaže za legalizaciju pobačaja. Usp. *isto*, 44-47, 60, 68, 72-73. itd.

183 Bella Abzug je protumačila: „Značenje riječi rod razvilo se u razlici prema

Nakon govora Belle Abzug u kojem se zauzela da se pojam rod prihvati u *Platformi za djelovanje* i u kojem je tumačila da je rod općenito prihvaćen pojam u društvenom, političkom i zakonodavnom kontekstu, delegati Koalicije za obitelj počeli su proučavati dokumente Ujedinjenih naroda tražeći riječ rod i njezino tumačenje. Dale O'Leary opisuje komunikacijski problem koji je nastao: „Bella je djelovala kao da su delegati posve svjesni suvremenih rasprava o spolu i rodu. Zapravo, mnogi su delegati do toga trenutka živjeli u blaženom neznanju o idološkoj putanji feminističke misli.“¹⁸⁴ Bella Abzug je inzistirala da se prihvati rodni koncept jer da bi povratak na riječ spol značio „povratak na koncept ‘biologija je sudbina’, koji nastoji definirati, ograničiti i svesti žene na njihova tjelesno-seksualna obilježja.“¹⁸⁵ Delegate je zgranula optužba da bi tumačenje roda kao sinonima za spol značilo zatvaranje ili svodjenje žena na njihova tjelesna seksualna obilježja. Prema Dale O'Leary, delegati nisu bili zainteresirani za potiskivanje žena u „podređene inferiorne uloge“; oni su „samo željeli shvatiti što znači riječ rod prije nego odobre tekst u kojem se ta riječ pojavljuje više od 200 puta.“¹⁸⁶

Delegatima koji su se zanimali za teorijske postavke iza riječi rod dane su fotokopije priručnika koji se rabio u sklopu kolegija *Re-Imagining gender* na Hunter Collegeu.¹⁸⁷ Prema O'Leary, u uvodu priručnika navodi se da će studenti čitati različite tekstove – moderne i postmoderne književnosti, znanstvene fantastike, crtanih filmova, filmova, eseja – kako bi otkrili na koji su način mislioci dvadesetoga stoljeća zamišljali koncept roda i na koji su način definirali spol i rod.¹⁸⁸ Riječ je dakle o tekstovima koji služe upoznavanju novih teorija i za rasprave o tim teorijama, tekstovima čije razumijevanje zahtijeva poznavanje konteksta iz kojega su uzeti. Ti su tekstovi međutim delegatima predstavljeni kao sredstvo indoktrinacije studenata i tumačeni izvan teorijskoga konteksta iz kojega su uzeti. Čitanje tekstova izvan konteksta nije samo pogodovalo njihovom pogrešnom tumačenju nego i stvaranju dojma da su dio cjeline, jedne jedinstvene teorije.

Primjerice, iz priručnika *Re-Imagining gender* O'Leary izričito izdvaja dva navoda Adrienne Rich kao dokaz da

riječi spol kako bi se izrazila činjenica da su ženske i muške uloge i položaji društveno konstruirani i promjenjivi.“ *Isto*, 87.

184 *Isto*.

185 *Isto*, 86.

186 *Isto*, 87-88.

187 Pribavila im je to jedna dadilja koja je pohađala taj tečaj. Usp. *isto*, 89.

188 Usp. *isto*.

se preko riječi rod u *Platformu za djelovanje* uvodi homoseksualnost: „Heteroseksualnost, kao i majčinstvo, treba shvatiti i proučavati kao političku instituciju“ i: „U svijetu istinske ravnopravnosti, u kojemu su muškarci skrbni i ne tlače, svatko može biti biseksualan.“¹⁸⁹ Budući da ni O’Leary, koja svoju knjigu piše nakon konferencije, nije provjeravala kontekst iz kojega su uzete navedene rečenice, pretpostaviti je da je još manje bio poznat delegatima. Rečenice su uzete iz teksta u kojem Adrienne Rich *kritizira feminizam* zbog zanemarivanja lezbijstva i zbog zakasnjele kritike patrijarhata i heteroseksualnosti i u kojem kritizira patrijarhat i heteroseksualnost.¹⁹⁰ U njemu dakle ne raspravlja o rodu nego o *odnosu feminističkoga pokreta prema lezbijstvu*.

O’Leary navodi i dijelove knjige *Gender Outlaw* Kate Bornstein kako bi pokazala da rodne feministkinje drže da postoje više od dva roda. Tako navodi rečenicu: „Žene ne mogu biti ugnjetavane, ako više nema nečega kao što je ‘žena’. Ukidanje roda ključ je za ukidanje patrijarhata.“¹⁹¹ Ni delegati na konferenciji ni O’Leary očito nisu uočili da Bornstein u toj rečenici, kao i u cijeloj knjizi, zastupa postavku o ukidanju roda jer ga smatra neprimjerenim za izricanje identiteta i iskustava *homoseksualaca* i *transseksualaca* te da uvodi pojam *transrod*.

Prema O’Leary delegatima je posebno prijeporan bio članak Anne Fausto-Sterling, u kojemu piše da novija medicinska istraživanja interseksualaca pokazuju kako svi nisu isti, da se među njima na temelju različite mješavine muških i ženskih obilježja mogu razlikovati tri podskupine: *pravi hermafroditi (herms)*, *muški pseudohermafroditi (merms)* i *ženski pseudohermafroditi (ferms)*. Sterling smatra da to nije sve, da postotak muških i ženskih obilježja može uvelike varirati i među članovima iste podskupine. Na temelju toga zaključuje da je spol beskonačno rastezljiv kontinuum koji se opire ograničenjima i od pet kategorija.¹⁹² Temeljna pitanja koja zaokupljaju Sterling u tome članku jesu *kriteriji* na temelju kojih se određuje spol interseksualaca. Ukazuje na nepodudaranje vanjskih genitalija, kromosoma i sekundarnih spolnih obilježja. Pita se, jesu li kirurški i hormonalni zahvati kojima se interseksualce

189 *Isto*, 90.

190 Usp. Adrienne RICH, *Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence*, u: Adrienne RICH, *Blood, Bread, and Poetry. Selected prose 1979-1985*, New York, Norton Paperbeck, 1994, 23-75.

191 Kate BORNSTEIN, *Gender Outlaw*, 115. Navedeno prema Dale O’Leary, *The Gender Agenda*, 90.

192 Tih pet kategorija su: muškarci, žene, pravi hermafroditi (*herms*), muški pseudohermafroditi (*merms*) i ženski pseudohermafroditi (*ferms*).

podvrgava heteroseksualnim normama jedino rješenje za njihov sretniji život ili bi trebalo potražiti druge načine, odnosno, sagledati mogućnost poštivanja interseksualnoga tijela sa svim pravnim posljedicama. U tom kontekstu čitatelje poziva:

„Zamislite svijet u kojemu je ono isto znanje koje je medicini omogućilo intervenirati u slučajeve interseksualnih pacijenata stavljeno u službu višestruke seksualnosti. Zamislite da se spolovi umnažaju izvan trenutno zamislivih ograničenja. Bio bi to svijet dijeljene moći. Pacijent i liječnik, roditelj i dijete, muškarac i žena, heteroseksualac i homoseksualac – sve bi se te i druge opozicije morale rastopiti kao izvori podjela. Nastala bi nova etika liječenja, etika koja bi omogućila neodređenost u kulturi koja je nadišla spolne podjele.“¹⁹³

U osvrtu na članak Anne Falsto-Sterling, O’Leary zaobilazi pitanja koja zaokupljaju autoricu i cijeli članak svodi na zahtjev da se zbog postojanja „različitih genitalnih abnormalnosti“ proširi broj spolova od dva na pet i osporava autoričino iskreno zanimanje za „mali broj osoba koje pate od tih abnormalnosti“.¹⁹⁴ Gore navedenu rečenicu jednostavno tumači tako da Falsto-Sterling prihvaćanje više od dva spola „vidi kao napredovanje feminističke i homoseksualne agende“.¹⁹⁵

Navedeni primjeri pokazuju koliko su tekstovi koji su kružili na konferenciji mogli biti zbunjujući za delegate koji su slabo poznavali rodne teorije.¹⁹⁶ Odjek tih tekstova delegati su prepoznavali u govorima tijekom pripreme konferencije i na njoj. Mišljenje da je rodni program šifra za promicanje homoseksualnosti osobito su poticali: govori u kojima se pozivalo na rod i kritiziralo normativnu he-

193 „Imagine a world in which the same knowledge that has enabled medicine to intervene in the management of intersexual patients has been placed at the service of multiple sexualities. Imagine that the sexes have multiplied beyond currently imaginable limits. It would have to be a world of shared powers. Patient and physician, parent and child, male and female, heterosexual and homosexual – all those oppositions and others would have to be dissolved as sources of division. A new ethic of medical treatment would arise, one that would permit ambiguity in a culture that had overcome sexual division.“ Usp. Anne FAUSTO-STERLING, *The Five Sexes: Why Male and Female Are Not Enough*, u: *The Sciences*, March/April 1993, 20-24, na: <http://frank.mtsu.edu/~phollowa/5sexes.html> (8. 9. 2010.).

194 Dale O’LEARY, *The Gender Agenda*, 91.

195 *Isto*.

196 U tome je smislu vrijedno upozorenje Sally Baden i Anne Marie Goetz na razlike između akademskoga konteksta u kojemu se pojam rod rabi kao analitičko sredstvo društvenih odnosa i primjene roda u političkom i aktivističkom kontekstu. Usp. Sally BADEN – Anne Marie GOETZ, *Who needs [sex] when you can have [gender]? Conflicting discourses on gender at Beijing*, str. 10-11.

teroseksualnost;¹⁹⁷ istupi delegacija koje su bile poznate po „agresivnoj podršci homoseksualnome programu“ a koje su se protivile objašnjenju da se u definiciji roda osigurava tumačenje da se rod odnosi samo na dva spola;¹⁹⁸ letci International Gay and Lesbian Human Rights Commission, kojima se od Ujedinjenih naroda kao temeljni čimbenik ljudskih prava svake žene tražilo ne samo pravo na samoodređenje seksualnog identiteta nego i pravo izbora „kada i s kojim rodom stvarati djecu“.¹⁹⁹

Čitanje tekstova različitih autora ne vodeći računa o kontekstu koje im određuje značenje²⁰⁰ pogodovalo je stvaranju dojma da postoji jedinstvena *rodna teorija* na kojoj *rodne feministkinje* temelje *rodni program* čija je šifra *rod*. Tome je pogodio i esej Dale O’Leary *Gender: The Deconstruction of women* u kojemu tumači rod i rodne feministkinje.²⁰¹ Budući da izraz rodni feminizam preko Dale O’Leary ulazi i u crkvene dokumente, potrebno se podrobnije zadržati na njegovome značenju.

Izraz rodni feminizam O’Leary preuzima od libertarijanske filozofkinje i antifeministkinje Christine Hoff Sommers,²⁰² koja ga je prvi put upotrijebila u knjizi *Who Stole Feminism* (1994.). Sommers cijeli feministički pokret dijeli na dva dijela: *prvi*, stari, dobri, intelektualni, razboriti, pravedni, istiniti i liberalni feminizam i *novi*, rodni feminizam, koji nastaje šezdesetih godina i koji Sommers

197 Kao primjer moguće je navesti nastupe meksičke feministkinje Marte Llama na pripremljenoj regionalnoj konferenciji u Mar del Plati u kojima se učestalo pozivala na rod kritizirajući normativnu heteroseksualnost. Upravo je to dovelo delegate „do uvjerenja da je ‘mainstreaming the gender perspective’ prikriveno sredstvo za promicanje radikalne feminističke ideologije i homoseksualnosti.“ (Dale O’LEARY, *The Gender Agenda*, 71.) Prema O’Leary u njezinu su govoru delegati prepoznali odjek članka Anne Fausto-Sterling (usp. *isto*, 91).

198 Usp. *isto*, 92.

199 Usp. Oscar ALZAMORA REVOREDO, *Ideologia di genere: pericoli e portata*, u: PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA FAMIGLIA, *Lexicon. Termini ambigui e discussi su famiglia, vita e questioni etiche. Nuova edizione ampliata*, Bologna, Edizioni Dehoniane Bologna, 2006., 557.

200 Barbara L. Marshall navodi i druge primjere nekritičkog tumačenja nekih tekstova uzetih izvan konteksta. Primjerice, djelo Alison Jagger *Feminist Politics and Human Nature* u kojem Jagger prikazuje i kritički komentira brojne i različite struje feminističke misli, O’Leary tumači kao neospornu ortodoksiju (usp. Barbara L. MARSHALL, *Configuring Gender. Explorations in Theory and Politics*, Peterborough, Broadview Press Ltd., 2000., 103). To ne začuđuje uzme li se u obzir da navode iz knjige Alison Jagger O’Leary preuzima iz knjige Christine Hoff Sommers (usp. Dale O’LEARY, *The Gender Agenda*, 124).

201 O tekstu više u poglavlju 6.4. ove knjige.

202 Prema Barbari L. Marshall, Christina Hoff Sommers predstavlja se kao libertarijanka. Usp. Barbara L. MARSHALL, *Configuring Gender. Explorations in Theory and Politics*, 105.

prikazuje kao ne-liberalan, anti-intelektualan, nerazborit, nepravedan, elitistički, ideološki.²⁰³ Jedini kriterij prema kojemu određuje rodni feminizam jest njegovo suprotstavljanje prvome valu feminizma, koji idealizira i nepovijesno vrednuje.²⁰⁴ Njezina definicija rodnoga feminizma ne nastaje na temelju analize feminističkih teorija, nego na temelju vlastitoga mišljenja da je nakon šezdesetih feministički pokret krenuo u pogrešnom smjeru i da se ona u njemu više ne može prepoznati. Jedan od glavnih prigovora rodnim feministkinjama jest da su ukrale glavnu struju (mainstream) feminizma ili *feminizam ravnopravnosti* odvajajući ga od njegovih liberalnih korijena i odbacujući prosvjetiteljske principe individualnih prava. Sommers nije spremna prihvatiti način na koji suvremeni feminizam postavlja pitanja o podređenosti žena. Ona ne prihvaća borbu protiv patrijarhata i analizu društvenih odnosa pod vidom roda, rase, etniciteta i seksualnih orijentacija. Suvremeni feminizam kritizira iz perspektive heteroseksualnih žena bjelkinja srednje klase i nostalgичno želi povratak bjelačkoga, heteroseksualnoga feminizma žena srednje klase namjerno marginalizirajući, ne uvažavajući i diskvalificirajući rad feministkinja različitih rasa, klasa,

203 Usp. Christina Hoff SOMMERS, *Who Stole Feminism*, 22-29, 33-35. Kritiku prikaza feminističkoga pokreta i njegova dijeljenja u Hoff Sommers vidi u: Barbara L. MARSHALL, *Configuring Gender*, 105-107.

204 Primjerice, prvi feministički val, koji naziva još i tradicionalni, klasično liberalni, humanistički feminizam, Sommers predstavlja kao jedinstven, nedjeljiv pokret koji je imao zajedničke, jasne ciljeve i koji je uživao podršku žena (usp. Christina Hoff SOMMERS, *Who Stole Feminism*, 22). Pogrešno je, međutim, cijelo prvo feminističko razdoblje poistovjetiti s liberalnim feminizmom. U tome su razdoblju postojali različiti feministički pravci, koji su imali ili različite ciljeve ili iste ciljeve ali različite metode kako te ciljeve postići. Liberalni feminizam, kojemu se Sommers divi i za kojim žali, početkom dvadesetoga stoljeća bio je žestoko napadan od Katoličke crkve i smatran jednako opasnim kao što Sommers smatra opasnim rodni feminizam. Te povijesne činjenice Sommers prešućuje. Koliko je u prikazivanju prvoga vala feminizma nošena nostalgijom a ne činjenicama, moguće je pokazati i na primjeru Elizabeth Cady Stanton. Sommers piše da je Cady Stanton – za razliku od suvremenih rodnih feministkinja – znala postavljati prave zahtjeve kako bi zaštitila interese žena te da se zbog toga većina Amerikanki mogla poistovjetiti s feminističkim pokretom (usp. *isto*, 22). Zaboravlja, međutim, otpore na koje je nailazila. Prvi svezak njezine *The Woman's Bible* izazvao je senzaciju i ozlojeđenost. Osobe koje su se kretale u službenim crkvenim krugovima ili bile dio organiziranoga ženskog pokreta, distancirale su se od toga projekta. Neki su *The Woman's Bible* proglasili sotonskim djelom (usp. Marie-Theres WACKER, Historical, Hermeneutical, and Methodological Foundations, u: Luise SCHOTTROFF – Silvia SCHROER – Marie-Theres WACKER, *Feminist Interpretation: the Bible in Women's Perspective*, Minneapolis, Augsburg Fortress, 1998., 4; Rebeka ANIĆ, *Žene i Biblija*, u: Josip BEBIĆ, *Suvremeni pristup Bibliji. Zbornik radova*, Frankfurt am Main, Hrvatski dušobrižnički ured, 2004., 64-65).

vjera i seksualnih orijentacija.²⁰⁵ Optužuje rodne feministkinje da postavkom da je osobno političko odnose žena i muškaraca stavljaju u političke okvire, da ne žele pričekati postignuća liberalnog feminizam te da se bore za društvene promjene radikalnije od onih zamišljenih u ranijem feminizmu.²⁰⁶ Sommers usvaja postavku Virginije Held o rodnoj revoluciji, u koju se uvid može steći preko podjele na spol i rod.²⁰⁷ Zahtjeve feministkinja da se zajamče jednake mogućnosti za žene i muškarce, Sommers kritizira, odbacuje i naziva *rodni rat* (gender war).²⁰⁸

Hoff Sommers također smatra da na sveučilištima preko ženskih i rodnih studija jača utjecaj homoseksualaca. Štoviše, mišljenja je da roditelje treba upozoriti kako će njihovi sinovi i kćeri odbaciti vjerske i moralne vrijednosne sustave na kojima su ih odgojili te da se mogu distancirati od obitelji i prijatelja. Mogu promijeniti svoj izgled, čak seksualnu orijentaciju.²⁰⁹ Pod utjecajem Hoff Sommers, izraz rodni feminizam poprimio je značenje feminizma koji je elitistički, nečastan, dogmatičan, autoritaran, koji je neprijateljski prema muškarcima, sve žene svodi na pasivne žrtve, ruši obitelj, napušta djecu, zagovara seksualni užitak, promiče homoseksualnost. Rodne feministkinje, prema tim komentarima, nadziru sveučilišta, vlade, čak Ujedinjene narode.²¹⁰

O'Leary nekritički preuzima podjelu feminističkoga pokreta na *liberalni feminizam* ili *feminizam ravnopravnosti* i na *rodni feminizam*, poistovjećivanje feminizma ravnopravnosti s liberalnim feminizmom kao i nepovijesno vrednovanje opće prihvaćenosti i uspjeha liberalnoga feminizma kod Hoff Sommers.²¹¹ Izrazu rodni feminizam

205 Više o tome: Anne-Marie KINAHAN, Women Who Run from the Wolves: Feminist Critique as Post-Feminism, u: *Canadian Review of American Studies*, 31 (2001.) 2, 44-46.

206 Usp. Christina Hoff SOMMERS, *Who Stole Feminism*, 23.

207 Prema Sommers, Virginia Held, profesorica filozofije na City University of New York, smatra da su feminističke filozofkinje potaknule *intelektualnu revoluciju* usporedivu s Kopernikovom, Darwinovom i Freudovom revolucijom te da očekuju kako će njihova revolucija biti još mnogo dublja. Usp. *isto*, 26.

208 Usp. *isto*, 28.

209 Usp. *Isto*, 91.

210 Barbara L. MARSHALL, *Configuring Gender. Explorations in Theory and Politics*, 100.

211 O'Leary piše da je podrška liberalnom feminizmu bila toliko proširena, da su svi zakonski zahtjevi za uklanjanje diskriminacije na temelju spola prošli *bez ozbiljne oporbe*. Prema njezinom mišljenju, jedan od argumenata protiv amandmana o jednakim pravima bio je da nije nužan jer žene već imaju jednaka prava (usp. Dale O'LEARY, *The Gender Agenda*, 99). Takvo tumačenje povijesti borbe žena za pravo glasa posve je proizvoljno i ne odgovara činjenicama.

O'Leary k tome dodaje vlastito tumačenje. S jedne strane to je feminizam koji se transformirao iz radikalno-neo-marxističkoga feminizma,²¹² a s druge naziv za koaliciju koja zagovara rodnu perspektivu. Kratko će biti predstavljena oba tumačenja.

Radikalni feminizam Dale O'Leary svodi na marksističke feministkinje i utemeljuje ga na knjizi Shulamit Firestone *The Dialectic of Sex*,²¹³ koju smatra „srcem rodnoga programa (*gender agenda*)“.²¹⁴ Cilj rodnoga programa bio bi ukidanje „spolnih klasa“ a sredstvo ukidanje spolne razlike i kontrola reprodukcije.²¹⁵ O'Leary naime smatra da pitanje *spolne klase* rodne feministkinje ne mogu riješiti drugačije nego napadom na biologiju, jer spolne su razlike ukorijenjene u biologiji.²¹⁶ Da bi to uspjele, izmislile su riječ rod. Novim definiranjem roda tvrdile su da prihvaćaju biološku spolnu razliku a odbijaju jedino društvene i kulturne rodne uloge. Kako bi neprimjetno napale biologiju, feministkinje rabe izraz rodna analiza (*gender analysis*).²¹⁷

Rodna analiza, prema njezinu mišljenju, nije znanstvena studija međusobnog utjecaja biologije i kulture u stvaranju razlika između žena i muškaraca.²¹⁸ Cilj je rodne analize *statistička jednakost* žena i muškaraca u svim aktivnostima i postignućima. Glavna zapreka statističkoj jednakosti jest uloga žene kao majke. O'Leary stoga zaključuje da je glavni cilj rodne perspektive dekonstrukcija majčinstva kao jedinstvenoga poziva žena.²¹⁹ Shvaćajući da izravni napad na majčinstvo ne bi uspio, rodne feministkinje, definiraju jednakost žena i muškaraca na nov

212 Usp. *isto*, 122.

213 Shulamit FIRESTONE, *The Dialectic of Sex*, New York, Bantam Books, 1972.

214 Dale O'LEARY, *The Gender Agenda*, 104.

215 Usp. *isto*, 104.

216 „Feministkinje ne mogu, kao što su to učinila bošljevička braća, uništiti klasu ugnjetavača, ustrijeliti ili prognati sve muškarce u Sibir, premda se čini, čitajući radikalnu feminističku i lezbijku literaturu, kako bi to rado učinile da mogu.“ *Isto*, 119.

217 Usp. *isto*, 120.

218 O'Leary je mišljenja da se rodne feministkinje snažno suprotstavljaju ozbiljnim istraživanjima bioloških razlika žena i muškaraca i da rodni program temelje na nedokazanim pretpostavkama da su muškost, ženskost, muževnost, ženstvenost, majčinstvo, očinstvo i heteroseksualnost umjetne, proizvoljne, kulturno stvorene društvene uloge (usp. *isto*). Da ni sama u svom argumentiranju ne uzima u obzir znanstvena istraživanja koja dovedu u pitanje esencijalističke, biološki utemeljene postavke, O'Leary ne spominje.

219 Usp. *isto*, 120-121.

način, prema modelu pola-pola (*fifty/fifty*) sudjelovanja žena u svim društvenim ulogama.²²⁰

Cilj rodne perspektive prema O'Leary u konačnici bi bio: smanjenje broja stanovništva, više seksualnog užitka, ukidanje razlika između žena i muškaraca, puno radno vrijeme za majke. Kako seksualni užitak ne bi vodio rastu broja djece, rodna perspektiva traži: besplatnu kontracepciju, legalni pobačaj, promociju homoseksualnosti (seks bez djece), tečajeve spolnog odgoja radi poticanja seksualnog eksperimentiranja među djecom i učenje djece o kontracepciji i pobačaju, učenje da je homoseksualnost normalna i da su muškarac i žena isto; ukidanje roditeljskih prava kako djeci ne bi mogli priječiti seksualni odgoj, seksualne odnose, kontracepciju i pobačaj; muško/ženske kvote po načelu pedeset/pedeset posto; sve žene na tržištu rada; diskreditiranje svih religioznih osoba koje se suprotstavljaju tom programu.²²¹ Budući da je rodna perspektiva u njezinu tumačenju „neomarksističko tumačenje svjetske povijesti, pod kojom se rod a ne klasa ili rasa smatra temeljnom kategorijom represije“, ta perspektiva sve promatra kao dio borbe za moć između muškaraca i žena: „Rodna perspektiva“ u tom kontekstu označava „spolno-klasnu revoluciju“ žena protiv muškaraca.²²²

Sažeto se može reći da se rod prema tumačenju O'Leary u *Platformi za djelovanje* pojavljuje kao šifra za *reproduktivna prava*, odnosno pobačaj, i *lifestyle*, odnosno *homoseksualnost*. Definiranjem roda kao šifre, O'Leary upućuje da se radi o uroti rodnih feministkinja, koje po cijelom svijetu žele provesti ozbiljnu društvenu revoluciju. Da bi to uspjele, ne poduzimaju otvorene sukobe nego ulaze u središta političke i društvene moći i prave namjere skrivaju iza nejasnih pojmova.

Kao i Sommers, O'Leary u prikazu rodnoga feminizma ne ulazi u dijalog s feminističkim teorijama, ne uvažava unutarfeminističke rasprave, ne razlikuje pojedine feminističke pravce, ne vrednuje uporabu pojma rod u znanosti. Stalo joj je obraniti esencijalističko tumačenje spolnih razlika, heteroseksualnost i hijerarhijsko obiteljsko ustrojstvo²²³ i u tom smislu navodi samo one znanstvene radove koji idu u prilog esencijalističkome tumačenju spolnih razlika. Kao i Sommers, nije zainteresirana za strukturne prepreke ravnopravnosti. Kad čita feminističku literaturu, ne pokušava shvatiti što autora dovodi do odre-

220 Usp. *isto*, 125.

221 Usp. *isto*, 207.

222 Usp. *isto*, 156.

223 Usp. Dale O'LEARY, *Feminism*.

đenih postavki nego jednostavno uzima navode s kojima se ne slaže i od njih stvara program koji pripisuje urotnim feministkinja.²²⁴ O'Leary ne želi vidjeti da suvremeni feminizam ima poteškoće u definiranju jasnog političkog programa upravo zbog različitih tumačenja roda.²²⁵ Kad bi to uvažila, ne bi tako olako mogla pisati o rodnom programu rodnih feministkinja.

Osim što pojmom rodni feminizam označava radikalne neomarksističke feministkinje, O'Leary taj pojam rabi i kao naziv kojim određuje *koaliciju* koje je cilj provedba prethodno opisanoga rodnog programa i rodne perspektive na svim razinama društvenoga i osobnoga života. U tu koaliciju O'Leary ne ubraja samo žene ni samo feministkinje, nego i pripadnike drugih skupina: kontrolore svjetske populacije, seksualne libertarijanace, borce za prava gayeva, ekstremiste zaštite okoliša, progresivne neomarksiste, postmoderniste/dekonstruktiviste.²²⁶ Prema njezinu mišljenju, ta koalicija ima podršku u Ujedinjenim narodima i određivala je tijek događaja u Pekingu. Svoj utjecaj i moć koristila je kako bi onemogućila i isključila protivnike rodnog programa iz sudjelovanja u raspravama. Kao primjer O'Leary navodi promjene u načinu postizanja konsenzusa.²²⁷ Na prijašnjim konferencijama „suzdržanosti“ na konsenzus bile su rijetke i odnosile su se samo na formalnosti. Pitanja oko kojih se konsenzus nije mogao postići, bila bi izbačena iz završnoga dokumenta. U Pekingu, vodstvo Konferencije nametalo je prihvaćanje svoga

224 O'Leary optužuje rodni feminizam da se usredotočio samo na žene i da unosi antagonizam, *rat* između žena i muškaraca. Time pokazuje da ne poznaje ili ne želi znati da rodna istraživanja i rodni studiji obuhvaćaju i žene i muškarce. O rodnim istraživanjima Ellen Krause, primjerice, piše: „U temelju rodnoga istraživanja jest da ženske uloge, ženski rad, ženska psiha, socijalizacija djevojaka itd. ne mogu biti zadovoljavajuće protumačeni ako su u središtu analize isključivo žene. Spol je [...] relacijski pojam. Nezamislivo je poimanje žene bez poimanja muškarca. Ženskost se definira u odnosu na muškost i obrnuto. [...] rodno istraživanje/rodne studije moraju pitati o značenju spola za kulturu, društvo i znanost. Kako dolazi do predodžbe o spolu? Koje značenje mu se pripisuje i kako ta predodžba djeluje na podjelu političke moći, društvenih struktura i stvaranja znanosti, kulture i umjetnosti?“ Ellen KRAUSE, *Einführung in die politikwissenschaftliche Geschlechterforschung*, Opladen, Leske i Budrich, 2003., 20.

225 Usp. Sally BADEN – Anne Marie GOETZ, Who needs [sex] when you can have [gender]?, 17.

226 Usp. Dale O'LEARY, *The Gender Agenda*, 22.

227 „Svako pitanje koje odmah nije bilo riješeno kako je vodstvo željelo, bilo je usmjereno prema kontaktnoj skupini. Nije postojala određena soba za susrete kontaktne skupine, a vrijeme susreta često se mijenjalo. Zabrinuti delegati za obitelj bili su prisiljeni trčati gore-dolje po stubama pokušavajući naći gdje se sastanak održava. Kad bi došli, sastanak bi bio gotov a zaključci proglašeni konačnima.“ *Isto*, 187.

programa, a zemljama koje se nisu slagale predloženo je da budu suzdržane.²²⁸

O'Leary izvješćuje da su postojale manipulacije vremenom i mjestom zasjedanja radnih skupina i kontaktne skupine kako na pripremnim konferencijama tako i na konferenciji u Pekingu. Delegatima je kasno poslan konačni nacrt *Platforme za djelovanje*, koji se znatno razlikovao od inačice teksta koju su delegati detaljno proučili. Brojnim ženskim nefeminističkim organizacijama odbijena je akreditacija. One koje su uspjele sudjelovati, doživjele su da se njihove primjedbe i prijedloge ignorira i ne uključuje u izvještaje. Za razliku od njih, prema O'Leary, organizatori konferencije privilegirali su lezbijke. Kao primjer navodi da su ženama iz koalicije za obitelj koje su protestirale na tiskovnoj konferenciji delegacije SAD-a oduzete akreditacije i da su bile stavljene u kućni pritvor. Za razliku od toga, ništa nije poduzeto protiv članica *Lesbian Caucus*, koje su na plenarnu sjednicu ušle s natpisom *Lezbijska prava jesu ljudska prava*.²²⁹

Ukratko, može se zaključiti da je nekoliko čimbenika na Konferenciji potvrđivalo sumnju da je pojam rod šifra za homoseksualnost: 1. nepoznavanje rodnih rasprava od strane delegata; 2. zbirke tekstova u kojima se feministički pokret predstavljalo kao borbu za prava lezbijka, rušenje društvenih struktura i tradicionalnih vrijednosti i to upravo uz pomoć rodnoga koncepta; 3. nedostatak komunikacije, ideološke podjele i borbe, dojam da se manipulacijama nastoji iskoristiti slabija pozicija i nepoznavanje jezika delegata kako bi pojam rod ušao u međunarodne dokumente; 4. djelovanje lezbijskih i gay delegata na Konferenciji i dojam da su privilegirani, osobito u odnosu na konzervativne. Judith Butler drži da je do toga moglo doći i zato što je pojam rod ostao u jeziku *Platforme za djelovanje*, a pojam *lezbijka* najprije bio stavljen u zagrade a potom potpuno ispušten. Upravo je to, prema njezinome mišljenju, moglo podgrijati sumnju da se pojam lezbijka „ponovno javlja (...) unutar drugih jezičnih mjesta: kroz riječ rod, kroz diskurs o majčinstvu, kroz pozivanje na seksualnu autonomiju, pa čak kroz izričaj ‘drugi’“.²³⁰

228 Usp. *isto*, 42-43.

229 Usp. *isto*, 69, 78, 202.

230 Judith Butler, *Raščinjavanje roda*, 167. Nacrt *Platforme za djelovanje* Četvrte svjetske konferencije žena u Pekingu sadržavao je četiri reference o seksualnoj orijentaciji koje su izostavljene nakon cjelonoćne rasprave. Ta rasprava je, međutim, ocijenjena kao prva važna rasprava o seksualnoj orijentaciji pri jednom forumu Ujedinjenih naroda. Usp. Elizabeth KUKURA, Sexual Orientation and Non-Discrimination, u: *A Journal of Social Justice*, 17 (2005.) 2, 183.

Potrebno je, međutim, uključiti i svjetonazorski čimbenik. Određeni pogled na svijet određuje recepciju i tumačenje bioloških predodžba.²³¹ Primjerice, Dale O'Leary u svojim radovima zastupa hijerarhijsko obiteljsko ustrojstvo. Prema njezinome mišljenju, jedino patrijarhalna obitelj može uljuditi muškarca, povezati ga s budućnošću i uvjeriti „da preuzme teški posao izgradnje društva“.²³² Ako se žena odrekne svoje prirodne uloge (kako je definirana u patrijarhalnoj obitelji), „društvo će skliznuti u anarhiju“.²³³ U članku o feminizmu, Dale O'Leary piše:

„Žena ima potrebu da se pokorava, jer treba izvor za svoj autoritet, treba biti dio zapovjednoga lanca. Žena kaže svojoj djeci: 'Učinite to, jer vaš otac tako kaže.' Ona kaže vodoinstalateru: 'Učini to kako treba, jer je moj suprug veoma zahtjevan.' Ona nije sama, ona ima autoritet. Ona stoji ispod i zato netko stoji iza nje, pokrivajući njezine riječi, štiti je. Za suprugu u kući, ne postoji drugi izvor autoriteta nego njezin vlastiti suprug.“²³⁴

Hijerarhijsko obiteljsko ustrojstvo O'Leary smatra kršćanskim i osuđuje feminističku teologiju koja ga dovodi u pitanje. Feministička teologija za nju nije samo *teologija oslobođenja* nego je i *modernistička*, što je naravno negativno.²³⁵ Neuvažavanje argumenata koji ne potkrjepljuju njezine postavke upućuje na ideološko opredjeljenje Dale O'Leary koje bi se teško promijenilo i kad ne bi bilo navedenih čimbenika koji su pogodovali učvršćivanju njezinih sumnja i sumnja njezinih istomišljenika. O'Leary, kao i autori koji je slijede, pokazuju u svojim radovima kako im je neistomišljenike potrebno pretvoriti u neprijatelje s kojima se ima voditi *rat* a sve u ime kršćanstva i katoličanstva.

Usporede li se izvještaji Svete Stolice s Četvrte međunarodne konferencije o ženama u Pekingu i stavovi Dale O'Leary, odnosno, delegata katoličkih civilnih udruga, može se uočiti da Sveta Stolica zauzima umjereniji stav: nepovjerljiva je prema pojmu rod ali ga prihvaća i dodatnim tumačenjem osigurava da se neće rabiti izvan heteroseksualnog okvira. Katolički delegati odbijaju uporabu pojma rod, traže njegovo izbacivanje iz *Platforme za djelo-*

231 Usp. Monika LEISCH-KIESL, *Eva als Andere. Eine exemplarische Untersuchung zu Frühchristentum und Mittelalter*, Köln, Böhlau Verlag, 1992., 146.

232 Dale O'Leary, *Gender: The Deconstruction of Women*. Navedeno prema: Barbara L. MARSHALL, (Dis)locating Gender, 40.

233 *Isto*, 40.

234 Dale O'LEARY, *Feminism*.

235 Usp. *isto*.

vanje,²³⁶ pojam rod ne povezuju samo s homoseksualnošću nego i s cijelim nizom pitanja vezanim uz seksualnost, osuđuju feminizam ali i udruge za zaštitu okoliša i mirovne udruge.

Jadranka Rebeka ANIĆ
Kako razumjeti rod?
5. Rod – šifra za
homoseksualnost

236 Voditeljica delegacije Svete Stolice Mary Ann Glendon svjedoči da je delegacija tijekom održavanja konferencije provela više sati u razgovoru s predstavnicima različitih katoličkih udruga koje su sudjelovale na *Forumu civilnih udruga* u Huairou. Te su udruge pratile konferenciju i na kraju prvoga tjedna tražile od Svete Stolice da odbaci *Platformu za djelovanje* u cjelini smatrajući da sadrži neprihvatljiva antropološka polazišta. Delegacija Svete Stolice dobila je međutim uputu Svetog Oca da prihvate ono što je pozitivno i da odlučno odbace ono što se ne može prihvatiti. U svjedočanstvu o događajima na konferenciji Mary Ann Glendon najviše pozornosti posvećuje raspravama o seksualnim pravima žena, osobito kontracepciji i pobačaju. Pojmu *rod* posvećuje onoliko pozornosti koliko mu je dano u *Izjavi* Svete Stolice. Usp. Mary Ann GLENDON, What Happened at Beijing (13. 7. 2011.), na: <http://www.leaderu.com/ftissues/ft9601/articles/glendon.html> (27. 3. 2010.).